

Мотиви и фактори, благоприятстващи четенето при деца от начален училищен курс

доц. д р Росица Кръстева
УниБИТ, София

Motives and factors conducive to reading in primary school children

Assoc. Prof. Dr. Rositsa Krasteva
ULSIT, Sofia

Abstract: *The aim of the research is to obtain information about the current state of children's reading in Bulgaria. The study refers to the reading practices and interests of primary school students (7–11 years). It was implemented in the period March–June 2020 through electronic questionnaires filled out by the parents of 1169 students. A comparative analysis between the reading habits and preferences of children of different ages has been prepared. The following are established: the thematic scope, the types of preferred readings, the motives for independent choice of reading, as well the preferred format, as the influence of the adults in the formation of the young reader.*

Keywords: *children's reading, genre-thematic preferences, motives for reading*

Резюме: Целта на изследването е да бъде получена информация за актуалното състояние на детското четене в България. Проучването визира читателските практики и интереси на ученици от начален курс (7–11 години). Реализирано е в периода м. март–м. юни 2020 г. посредством електронни анкетни карти, попълнени от родителите на 1169 ученици. Изготвен е съпоставителен анализ между читателските навици и предпочитания на децата в различните възрасти. Установени са: тематичният обхват, видовете предпочитани четива, мотивите за самостоятелен избор на четиво, предпочитаният формат, както и влиянието на възрастните при формирането на младия читател.

Ключови думи: детско четене, жанрово-тематични предпочитания, мотиви за четене

Цел, задачи и методи на емпиричното изследване

Целта на изследването е да бъдат акумулирани данни и информация от родителите на деца в начален училищен курс за установяване, анализ и обобщаване на нагласите на децата, техните мотиви и фактори, благоприятстващи четенето извън училище.

За постигане на поставената цел са набелязани следните **задачи**:

- Проучване на тематичния обхват и видовете четива, предпочитани от учениците от различните класове на начален училищен курс
- Изясняване на техните мотиви за самостоятелен избор на книга
- Проучване на влиянието на възрастните – родители, учители, библиотекари при формирането на младия читател

В хода на изследването са приложени следните **методи**: проучване, анализ и синтез на получената информация, съпоставителен анализ между отделните групи респонденти, участвали в анкетното допитване (пол, възраст, населено място).

За уточняване на психометричните характеристики на методите са приложени следните методи за статистическа обработка на данните: описателна статистика; корелационен анализ; факторен анализ; еднофакторен дисперсионен анализ.

Обхват и ограничения на изследването

Анкетното проучване е проведено по електронен път, посредством специално разработена анкетна карта в периода м. март–м. юни 2020 г. При съставянето на анкетната карта е ползван опитът на руски изследователи в областта на детското четене [2].

Анкетната карта е структурирана в две части. Първата от тях включва 21 въпроса, насочени към актуалното състояние на детското четене в България. Анализът на отговорите на част от тях е представен в настоящата публикация.

Втората част се отнася до демографската характеристика на проучването и е представена на Таблица 1.

		Брой N	Процент %
Респондент	майка	1078	92,3
	баща	77	6,6
	баба	12	1,1
Образователна степен на респондента	основно образование	20	1,7
	средно образование	105	9
	средно специално образование	181	15,4
	бакалавър	282	24,1
	магистър	504	43,1
	доктор и по висока научна степен/ звание	56	4,8
	студент/ студентка	21	1,8
Населено място	с над 1 милион жители	289	24,7
	с до 500 000 жители	224	19,2
	с до 100 000 жители	184	15,8
	с до 50 000 жители	178	15,2
	с до 10 000 жители	165	14,1
	с до 5 000 жители	59	5,1
	с до 1000 жители	26	2,2
	с до 500 жители	43	3,7
Българи, живеещи зад граница	Семейства, живеещи в Австрия, Беларус, Великобритания, Германия, Ирландия, Италия, Испания, Канада, Кипър, Нидерландия, Норвегия, ОАЕ, САЩ, Чехия, Швеция	138	11,8
Пол на детето	момиче	613	52,44
	момче	556	47,56
Възраст на детето	7 години	144	12,3
	8 години	176	15,06
	9 години	229	19,6
	10 години	254	21,7
	11 години	366	31,3
Вид училище	начално, основно, средно	1070	91,6
	с интензивно изучаване на чужд език, математика, изкуства	98	8,4

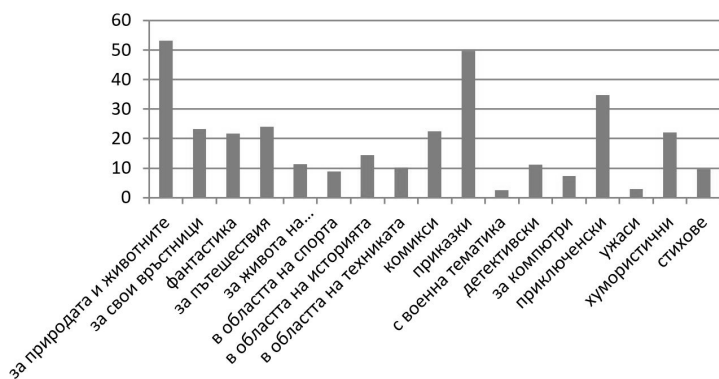
Таблица 1. Демографска характеристика на изследването

Тъй като съгласно Регламент (ЕС) 2016/679 на Европейския парламент и на Съвета не могат да бъдат анкетираны деца без разрешението на родителите им, анкетираны са самите родители.

Електронната анкетна карта е разпратена до всички директори на училища в България, както и до директорите на над 100 български неделни училища в чужбина. Те имаха грижа тя да достигне до родителите на децата. Тук е мястото да благодаря за тяхната отзивчивост, без която анкетното проучване нямаше да бъде реализирано. Електронната анкетна карта беше поставена на официални уеб сайтове на български училища, на Фейсбук страницата на българската общност в Монреал, на официалния уеб сайт на книжарница „Родна стряха” и др.

Резултати от анкетното проучване

Първият от въпросите има за цел да установи тематичните предпочитания на учениците. Резултатите са представени на следващите фигури.

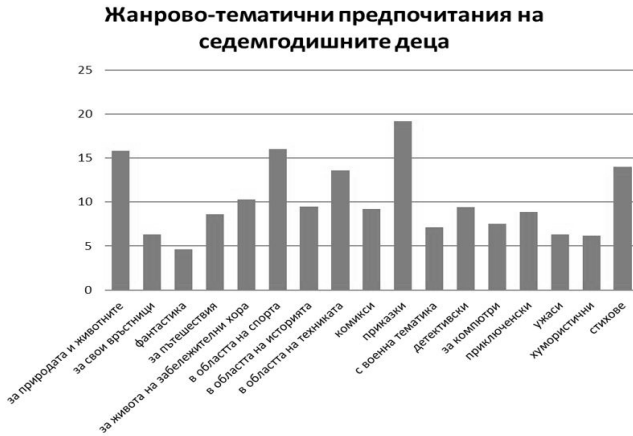

Фигура 1. Тематично-жанрови предпочитания

Най-предпочитана е тематиката „природа и животни“, като в по-големите градове този жанр е по-популярен (64,6% за градовете с население от 1 милион до 500 000 жители).

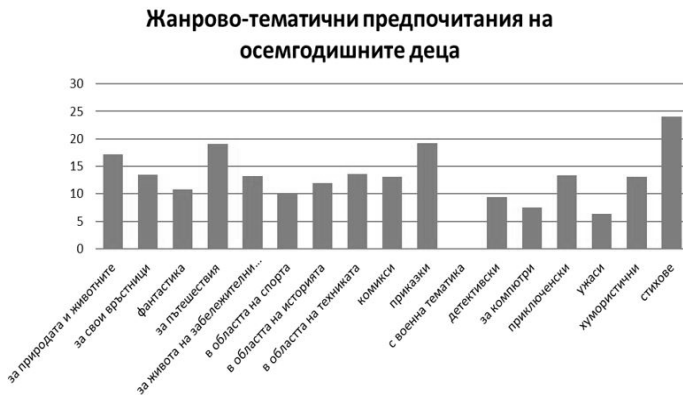
Сред предпочитаните за България жанрове вече се нареждат и комиксите (22,4%) като броят на техните почитатели също е най-висок в големите градове (33,1% за градовете с над 1 милион жители).

По отношение на възрастовите предпочитания, резултатите са следните:

Фигура 2. Жанрово-тематични предпочитания на седемгодишните деца

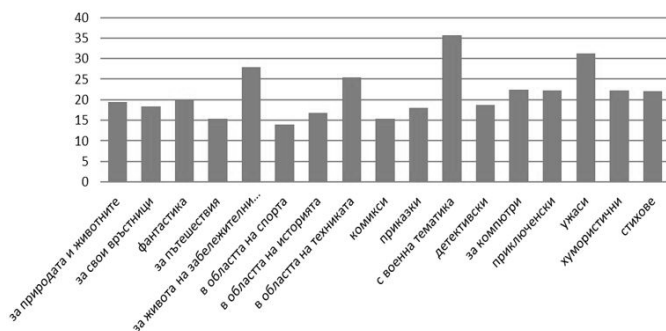
За седемгодишните очаквано най-предпочитани са приказките (19,2 %), следвани от четивата със спортна тематика (16,0), (15,8) – за природата и животните. Стиховете са четвърти по предпочитание в тази възрастова група (14,0%). С нарастване на възрастта интересът към тях нараства процентно (съответно 24 % за осемгодишните, 22% за деветгодишните и около 20 за 10–11 годишните), но предвид по-богатата палитра от четива на по-големите деца, стиховете не са сред най-предпочитаните жанрове.

Фигура 3. Жанрово-тематични предпочитания на осемгодишните деца

При осемгодишните се запазва сравнително високото ниво на интерес към приказките (19,2 %), наблюдава се повишен интерес към четивата, описващи пътешествия (19,1%) /8,8% при седемгодишните /; за свои връстници (13,5) /6,3% при седемгодишните/; комикси (13,1) /8,8% при седемгодишните/ и както вече отбелязахме – стиховете.

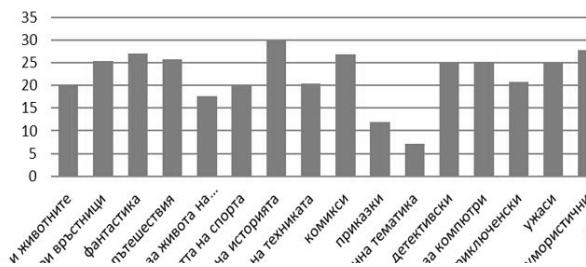
Жанрово-тематични предпочитания на деветгодишните деца

Фигура 4. Жанрово-тематични предпочитания на деветгодишните деца

При деветгодишните деца се наблюдава чувствителна промяна в предпочитанията. Вероятно повлияни от телевизията, компютърните игри и др., тук сред най-предпочитаните са четивата с военна тематика, ужаси и пр.

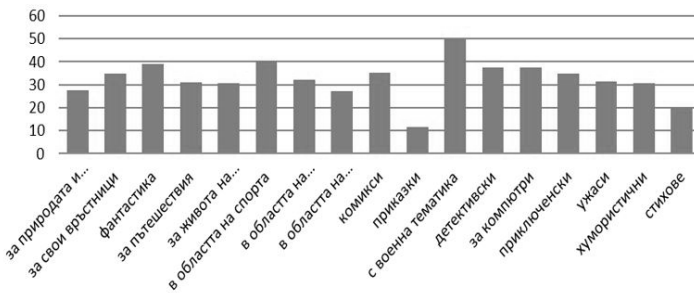
Жанрово-тематични предпочитания на десетгодишните деца

Фигура 5. Жанрово-тематични предпочитания на десетгодишните деца

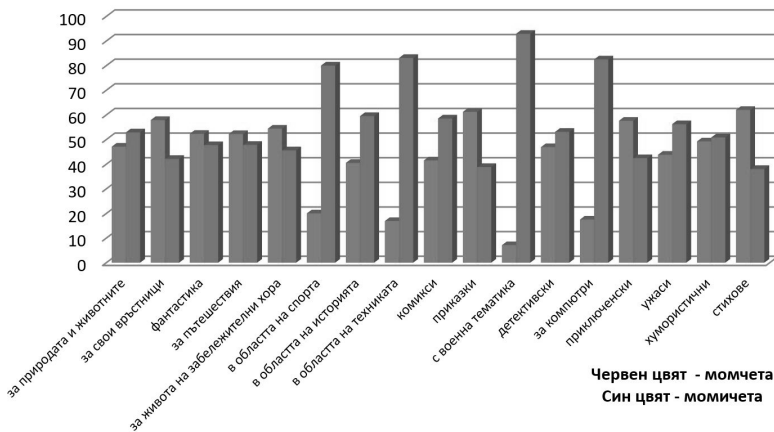
Чувствително по-широка е палитрата от жанрово-тематични предпочитания на десетгодишните и единайсетгодишните.

Жанрово-тематични предпочитания на единадесетгодишните деца

Фигура 6. Жанрово-тематични предпочитания на единайсетгодишните деца

Влиянието на пола на детето върху жанрово-тематичните предпочитания е представено на Фиг. 7.

Фигура 7. Жанрово-тематични предпочитания /фактор пол/

Към основните социални институции, влияещи върху формирането на читателя в юношеска възраст спадат преди всичко се-

мейството, училището и библиотеките. Тяхното взаимодействие дава видими резултати и е доказало своята полза.

Ролята на семейството при формирането на отношението на детето към книгите и четенето е от изключително значение.

Съставът на домашната библиотека, отразяващ вкуса, професионалните и извънпрофесионални интереси, понякога на няколко поколения, до голяма степен определя не само отношението към книгата, но и кръга на предпочитаните четива и влияе върху формирането на напълно социализирана личност. Съществува реална необходимост родителите да насочват към стойностни четива от световната класика на детската литература, формиращи ценностна система и правилна социална ориентация. Данните от анкетното проучване в тази посока (Въпр. 7 „Кой съветва детето какво да чете“) са представени на Таблица 2. Виждаме, че повече от половината постъпват така, 24,2 % от родителите предоставят тази задача на учителите; едва 2,7% – на библиотекарите, а останалите разчитат на приятелите или на самоинициативата на детето.

Както виждаме, не особено голямо е присъствието на библиотекарите като медиатори и ментори в процеса на насочване на децата към стойностни четива. Добър пример за приобщаване на децата към такъв тип четива са инициативите, провеждани от РБ „П. Р. Славейков“ – В. Търново [1], инициативата „Час на приказката“, провеждана в Столична библиотека, РБ „Любен Каравелов“ – Русе, РБ „Гео Милев“ – Монтана и др.

Кой най-често съветва детето коя книга да прочете	N	Процент
родителите	684	58,5
учителите	283	24,2
библиотекарите	30	2,7
приятелите	66	7,6
никой	4	8,0
общо	1169	100

Таблица 2. Кой съветва детето какво да чете

Въпр. 10. Мотив за самостоятелен избор на четиво. Най-честият мотив е прочетена книга от дадена серия/ поре-

дица (45,9%), следван от атрактивността на заглавието (31,5%), корицата (28,6%) и др. Факторите, които в най-висока степен оказват влияние върху мотивите за избор на четиво са възрастта и пола на детето. Данните за влиянието на тези два фактора са представени на Таблица 3 и Таблица 4.

Пол на детето	Харесва заглавието	Харесва автора	Харесва корицата	Реклама на изданието	Споделяне в интернет	Харесва тази серия/поредица	Друг ¹
момиче	31,4%	57,3%	48,5%	51,6%	47,9%	55,5%	54,6%
момче	30,5%	42,7%	51,5%	48,4%	52,1%	44,5%	45,4%

Таблица 3. Мотив за самостоятелен избор на четиво /фактор Пол/

Възраст на децата	Харесва заглавието	Харесва автора	Харесва корицата	Реклама на изданието	Споделяне в интернет	Харесва тази серия/поредица	Друг
седемгодишни	12.3%	9.4%	23.4%	12.6%	7.7%	9,8%	7,8%
осемгодишни	15.1%	12.0%	20.5%	11.3%	12.0%	11,7%	19,6%
деветгодишни	19.6%	17.1%	16.4%	23.9%	17.1%	19,3%	15,7%
десетгодишни	21.7%	18.8%	14.6%	18.9%	16.2%	22,3%	25,5%
единадесетгодишни	31.3%	42.7%	14.1%	33.3%	47.0%	36,7%	31,4%

Таблица 4. Мотив за самостоятелен избор на четиво /фактор възраст/

Четат ли децата книги в интернет? Болшинството – не /71,5%/, книги от екрана на компютъра четат 8,6%, а от друго електронно устройство 16,8%. 3,1% от родителите разпечатват електронните текстове, които предлагат на детето си върху хартия. Предпочитанието към електронни книги отново, както и при предходния въпрос, не се влияе толкова от пола. То нараства с възрастта на децата /Таблица 5/. Статистически значима разлика беше установена и в зависимост от населеното място, където живее семейството на детето. Децата, живеещи в по-големи населени места са по-склонни да четат книги в електронен формат.

¹ Най-често като друг мотив е посочен препоръка от приятел, учител, близък.

Предпочитание за четене на книги електронен формат	N	SD	M	Sig.	F	Min.	Max.
седемгодишни	144	0.5	1,21	.000	39,64	1	4
осемгодишни	176	0.2	1,57				
деветгодишни	229	0.6	1,53				
десетгодишни	254	0.1	1,69				
единадесетгодишни	366	0.3	1,93				

Таблица 5. Предпочитание за четене на книги електронен формат /фактор възраст/

Предпочитание за четене на книги електронен формат	N	SD	M	Sig.	F	Min.	Max.
населено място с над един милион жители	315	0.7	1,84	.000	42,88	1	4
населено място с до 500 000 жители	210	0.8	1,69	.000			
населено място с до 100 000 жители	172	0.8	1,49	.003			
населено място с до 50 000 жители	166	0.8	1,47	.000			
населено място с до 10 000 жители	144	0.7	1,42	.000			
населено място с до 5 000 жители	56	0.1	1,43	.008			
населено място с до 1 000 жители	24	0.2	1,28	.011			
населено място с до 500 жители	40	0.3	1,21	.000			

Таблица 6. Предпочитание за четене на книги електронен формат /фактор населено място/

Къде обикновено четат децата извън училище? Най-често те четат вкъщи (91,4%). Бабите и дядовците също са фактор, стимулиращ детското четене – 6,6 % от децата четат най-често в техния дом. Сравнително нисък е броят на децата, четящи в библиотека (1%). Същият е и броят на децата, които най-често четат докато пътуват с някакъв транспорт – обществен или автомобила на родителите.

В отговор на въпроса „Колко книги има във Вашата домашна библиотека?“ впечатление прави факта, че богатите семейни библиотеки постепенно през годините в различните поколения се стопяват. Едва 14,4% от анкетираните родители посочват, че разполагат с богата библиотека /над 500 тома/, 10,3% съобщават, че имат библиотека с разнообразни четива в обем от 300 до 500 тома, а за 29,7% от респондентите този обем е в границите на 100 до 300 тома. Най-често /42%/ броят на книгите в домашните библиотеки е между 10 и 100, а 3,6% от анкетираните споделят, че не събират книги. Като

се имат предвид, че попълването на анкетната карта е доброволно и анонимно, може да се предположи, че респондентите се отнасят с уважение към четенето и осъзнават неговото значение за интелектуалното развитие на детето и превръщането му в личност с формиран мироглед и ценностна система. В отговор на предходен въпрос родителите посочват, че най-често техните деца ползват книги от домашната библиотека /51,8%/ или ги купуват от книжарница /23,3%. В тази връзка, тревожен е фактът че разнообразието от детски четива въкщи съвсем не е голямо. Всеизвестен факт е, че в ранна възраст децата се възпитават като читатели преди всичко въкщи. Четящите родители имат най-често и четящи деца.

Корелационният анализ между факторите обем на домашната библиотека и мястото, от където детето най-често е склонно да ползва книги показва една умерена непараметрична корелация /Спирман/ $r = -372/$. Корелацията е значима на ниво 0.01 /Таблица. 7/

№	Въпроси	№ 8	№ 15
8	От къде най често ползва книги Вашето дете?	*	0, 372 **
15	Колко книги има в домашната Ви библиотека?		*

** Значим на ниво 0.01.

Таблица 7. Взаимовръзка между обема на домашната библиотека и мястото от където детето най-често ползва книги

В заключение може да отбележим, че резултатите от изследването показват, че традиционните практики на детското четене (в традиционен формат, преди всичко въкщи или в дома на баба и дядо, ползвайки домашната библиотека) са съхранени в съвременното общество. Тези традиционни практики на детското четене остават популярни в начална училищна възраст, независимо от активните процеси на глобализация и информатизация.

Новите читателски практики на съвременните деца в начален училищен курс се характеризират най-вече с нови, различни от тези на поколението на родителите им жанрово-тематични предпочитания (комикси, ужаси, както и по-изявеният интерес към четива с военна тематика), а също така и по-често четената научно-познавателна, енциклопедична литература.

Промяната в мотивите за четене също може да бъде отнесена към новите практики на четене. Тенденцията за четене в интернет

с нарастване на възрастта на децата също е сред новите практики, които бавно, но сигурно си пробиват път.

Новите жанрово-тематични предпочитания, промяната в основните мотиви за четене и навлизането на четенето в електронна среда са тясно свързани с навлизането на новите информационни и комуникационни технологии.

Благодарности

Настоящото проучване се извършва по Проект с договор № КП 06-М35/3 от 18.12.2019 г. на тема: „Изследване на съвременни образователни програми на културни институции в България“ с ръководител д-р Соня Спасова, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ при МОН.

Цитирани източници:

1. Иванова, Калина, Мартина Янкова, Магдалина Миланова. G-Book Полова идентичност: деца читатели и библиотечни колекции // Седемнадесета национална научна конференция с международно участие, 15–16 ноември 2018 г. : Посветена на 190 години от рождението на отец Матей Преображенски – виден български възрожденец и просветител и на темата за детската книга и четенето в ранна детска възраст. – Велико Търново, 2019, с. 285–293. ISBN 1313-8138
2. Колосова, Елена Андреевна. Практики детското чтения: результаты комплексного исследования, Москва, 2011, 118 с. URL: https://ekimovka-x.ru/files/sociolog/kolosova_kniga_.pdf (28.07.2020)